

Проблеми та шляхи вдосконалення судово-експертної діяльності в Україні

Вікторія Пономаренко

завідувач сектора товарознавчих та гемологічних досліджень, заступник завідувача відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності, Сумський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Суми, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0952-8322>, e-mail: Vika.ponomarenko1986@gmail.com

Розглянуто актуальні проблеми та шляхи вдосконалення системи судово-експертної діяльності, поміж яких — оновлення законодавчої бази, створення сучасної методичної інфраструктури, цифровізація обліку експертиз.

Ключові слова: *судово-експертна діяльність; судова експертиза.*

Problems and Ways to Improve Forensic Expert Activity in Ukraine

Viktoriiia Ponomarenko

The paper addresses current issues and ways to improve the system of forensic expert activity, including the updating of the legislative framework, the creation of a modern methodological infrastructure, and the digitalization of expert case management.

Keywords: *forensic expert activity; forensic examination.*

Проведення судових експертиз та експертних досліджень регламентується нормами процесуального законодавства та нормативно-правовими актами у сфері судово-експертної діяльності [1; 2]. Судова експертиза є важливим інструментом установлення об'єктивної істини у кримінальному, цивільному, адміністративному та інших видах проваджень.

У сучасних умовах значення експертних досліджень неухильно зростає, оскільки дедалі більше питань потребують спеціальних знань, недоступних слідчому, прокурору або судді. Водночас практичне застосування цього інституту в Україні стикається з низкою серйозних проблем, що негативно впливають на ефективність правосуддя.

Одна з найпоширеніших проблем — нечітке формулювання питань до експерта та низька якість матеріалів, наданих на експертизу (недостатність зразків, їх неналежне оформлення, зіпсовані речові докази), усе це ускладнює або унеможлиблює проведення експертного дослідження. Як наслідок, надаються неповні або неоднозначні висновки, які складно інтерпретувати в судовому процесі.

Окрему складність становить визначення виду й обсягу експертизи. Через складність у розмежуванні видів експертиз та відсутність фахових знань у відповідній галузі слідчі або судді можуть помилково обирати неправильний вид експертизи або взагалі не призначати її, хоча вона необхідна.

Не менш актуальна проблема доступу до кваліфікованих експертів. У кількох регіонах України спостерігається дефіцит спеціалістів у певних галузях (зокрема, цифрова експертиза, психологічні та психіатричні дослідження). Це спричиняє затягування проваджень та знижує якість доказової бази.

Ще один важливий аспект — методична база, на якій ґрунтуються експертні дослідження. Часто експерти застосовують методики, що не мають статусу затверджених нормативних документів, або ж застаріли. Розроблення та оновлення сучасних методик триває повільно, що гальмує розвиток експертної діяльності.

Розглянемо проблеми застосування висновку експерта в суді.

До прикладу, у кримінальному провадженні висновок експерта є одним із джерел доказів. Проте на практиці суди часто надають йому надмірну вагу, сприймаючи його як беззаперечний доказ, незважаючи на наявність суперечностей. До того ж не завжди проводиться належне оцінювання достовірності висновку з урахуванням компетентності експерта, застосованих методик, методів дослідження, повноти вихідних даних.

Проблемою є й необґрунтоване призначення повторних або додаткових експертиз, які застосовують як тактику сторони захисту або обвинувачення для затягування справи або оскарження результатів попередніх досліджень.

У цивільному та адміністративному провадженні особливістю є мож-

ливість надання «приватних експертиз», які не завжди визнаються судом як рівноцінні судовим. Суди часто ставлять під сумнів об'єктивність таких експертиз через ініціативу однією зі сторін. Водночас відсутність єдиного стандарту оцінки приватних експертиз призводить до правової невизначеності.

Ще однією проблемою є неможливість суддів у повному обсязі перевірити наукову обґрунтованість складних технічних висновків, адже такі знання виходять за межі їхньої юридичної компетенції. Суд не має права самостійно перевіряти правильність методик, проте водночас зобов'язаний оцінити достовірність доказів. Це створює певний логічний конфлікт у процесуальній ролі суду.

На практиці виникають прогалини у правовому регулюванні, зокрема, відсутня чітка регламентація процедурної взаємодії між експертами та органами досудового розслідування, не деталізовані стандарти якості та етики експертної діяльності.

Також відсутній єдиний цифровий реєстр експертиз, що ускладнює перевірку автентичності висновків, фіксування повторних експертиз, а також боротьбу з недобросовісними або фіктивними експертами.

Отже, для підвищення ефективності судових експертиз необхідно:

- удосконалити законодавче регулювання експертної діяльності;
- створити сучасну методичну базу з відкритим доступом;
- запровадити електронну систему обліку експертиз і висновків;

- підвищувати кваліфікацію суддів і слідчих у частині формулювання запитань та оцінювання висновків експертів;
 - створити інститути незалежної перевірки якості експертиз (аудит, експертна рада, професійна етика).
- Лише комплексний підхід до розв'язання проблем у цій сфері сприятиме справедливості, об'єктивності та ефективності судового процесу.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2013 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.05.2025).